

Viðmerkingar:

Serfðroykskt rák

Hvat rák er, vita flest öll, siggja tað dagliga.

Og næstan dagliga taka rák seg upp innan öll ökir: politikk, átrúna, samfélags-hugsan og ikki minst móta. Tað nógva dettur burtur uttan stórvægis háva.

Tað var livsneyðugt fyrri okkara forfedrar at skilja og duga at brúka báði viðrák og mótrák.

Ofta havi eg undrast yvir, at tað sum rørdist í Evropa, fanst aftur so ella so í Føroyum.

Viðhvørt sum ein viðfán-ingur ella eitt fleyr. Men nú eru tey her í somu løtu. Nú er tað ikki skemt, at í somu løtu ein firvaldur lyftir veingin upp yvir Avstraliu t.d., merkt tað hjá okkum.

Hvat so? So verða vit í ørviti. Nei, tað mesta fer bara aftur við borðinum. Tað sigur okkum einki. Passar ikki til nakað hjá okkum. Valið er enn í ein ávísan sum okkara. Og hesu rák kunnu eisini verða okkum til fyrimunar, duga vit at brúka tey.

»Hann helt sær á broddi« (Steinbiturin skuldi bita seg fastan í botnin, meðan broddurin leyp). Kann tað vera skilgott viðhvørt.

Fyri 100 árum síðani tók abbi mín ein lut upp á sandinum í Sandvík og bar hann til hús, tað sama hava nóg

gjørt áður, og hesin luturin hevur fingið eitt serfðroykskt sigandi navn, eisini vera søgur sagdar um hann, men hann kemur frá Vesturindiu og er eitt fræ av eini plantu, sum veksur har, ikki veit eg, hvussu tey har rópa tað, men vit hava givið lutinum tað vakra navnið, vitunýra.

Í fimtiárunum tekur eitt sterkt rák seg upp, um at fiskimørkini skulu flytast út.

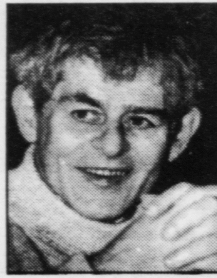
Aftan á mikið stríð og baks var okkara sjómærk flutt út til 12 fjórðingar, 12. mars 1964. Og 1. januar 1978 fáu vit so loksins, sum tey síðan, 200 fjórðingar.

Í staðin fyrri at fyrirhalda sær, fyrireika tað sum mátti koma, var ótrúlig orka brúkt til at burturforklára hesa gongd, og tey sum tosaðu og vísu á hesa gongd vóru ørvitis- og skaðafiskar.

Um vit longu síðst í sekstíárunum ella fyrst í sjeytíárunum vóru farin at fyrireika til sum kom, hevði mangt sæð annarleiðis út í dag.

Tey flestu minnst, tá ið blokkurin kom, sum fylgi av gongdini í Danmark, men ein stórir flokkur setti fótur í spenn imóti, og kann ein finna upp at brigslast um, at hann kom.

Hetta er ikki bara meina-leyst tos niður øðrumegni,

tað stjelur tíð og megi frá einum burðardýggum tosi.

Nú hevur eitt rák tikið seg upp í Føroyum, eitt rák í menning, og fleiri og fleiri ung taka undir við tí. Tey vilja vera við til at rudda eitt nýtt stöði fyrri okkum øll at standa á. Hitt er rutt burtur, og tað mugu flest øll vita, men so kemur tað aftur, hetta lagna fyrirbrigdi, at fólk fara at venda og snara sær, tosa burtur øðrumegni við. Onki er hent, nú kann alt aftur vera við tað gamla. Jú tað hendi nakað ræðuligt, men tað kunnu vit bara takka okkum sjálvum fyrri. Men skulu vit so einki gera við hetta og royna at fyrirbyrgja, at tað ikki hendir aftur.

Beint sunnan fyrri okkum er tað ótrúliga hent, at Skotland hevur fingið heima-

stýri ella sjálvstýri. (Navnið spillir ongan). Nú vil onkur nevna, at rákið er júst tað mótsatta, og royna at vísa á, at lond arbeida saman og koma í ymsar felagsskapir. Jú, jú, men tað hevur einki við hetta at gera, tí at tað eru sjálvstøðug lond.

Nei eg dyrgi ikki eftir, at øll skulu hugsa sum eg, men um eg so má siga, at tey halda seg til evnið, og ikki við vilja svara í vestan, tá ið spurt verður í eystan.

Um ein fyrri ein hvønn pris ikki vil, at føroyingar skulu ráða sær sjálvum, og at skipanin millum Danmark og Føroyar áhaldandi skal flóta sum best ber til, so er bara at siga tað.

Søgan hevur eitt ótal av prógvum um, (huga bara um bibiluseguna) at um eitt fólk vaknar, tá fer tað at standa saman og kann tá gera tað mest ótrúliga. Hetta hendir oftast, fyrri ikki at siga altíð í eini krepputíð ella beint aftaná. Fólkid hevur sæð undangangin í eyguni og skilt, at tað er nú ella aldri. Soleiðis siggi eg stöðuna í dag. Ikki sum ein skelk, men eitt sunneits-tekin í fólkunum. Og tað boðar frá góðum.

Steinbjørn B. Jacobsen
11.10.

Seta fótur undir egið borð

Flestu føroyingar hava verið noyðdir til at seta fótur undir egið borð. Onkur kundi giftast inn. Skipað íbúðar leiga fanst ikki, og lánimøguleikar nár útavlagi vánaligir.

Alla hesa öldina hava so gott sum allir føroyingar roynt hetta, at seta fótur undir egið borð, hóast tað sá svart út, fyrri ikki at siga vónleyst. Ofta vóru tey frárátt av teimum nærmastu til at gera hesa vitleysu gerð. Tíðirnar kundi altíð broyast til tað vónleysa. Og hesi bæði ungu, sum skuldu taka hetta ódnartakið, høvdu tey víst nakað serligt vinnufisni? Var teirra inn-tøka nakað at reypa av? Nýttu tey ikki mest frítíðina til fjant og fjas? Og teirra sparsemi sást lítið til.

Men ikki veit eg, tey allar flestu húsinu komu upp. Tey bardu seg gjøgnum tey fyrstu truplu árin. Parið búnaðist og mentist til gleði og gagns fyrri tey og alt samfelagið.

Um nú okkara par ikki hevði hætta sær undir hetta ódnartakið, kundu tey verið heppin at finna eina íbúð, sum tey kundu búð í í fleiri ár, alt lívið mundi vera sera sjáld-samt. Tey nógvu noyðdust av og á at flyta í aðra íbúð.

Ein og hvør mynd tú brúkar og samanberingur kunnu misskiljast ella yvir-tolkast. Hetta skal als ikki skiljast sum, at eg seti niður á tey, sum ikki fóru undir at bygja hús. Vit hava ikki øll somu val-møguleikar, sjúka og annað mangt kann gera tann stóra munin.

Men lat okkum ímynda okkum tað skikkiliga parið, sum lurtuðu eftir ivanum í ráðunum hjá for-

eldrunum. Tey fóru ong-antið undir at grunda fyrri húsum. Ikki tóku tey nøkur óráð fyrri, men munnu tey vera eydnusamari enn hini fyrri tí?

Tá ið tú hevur tosað við fólk, koma tey altíð inná, tá ið tey bygdu, tey minnst merkiliga væl alt aftur, og tú sleppur næstan ikki frá teimum aftur. Ikki minst varnast tú, hvussu henda hend-ing hevur bundið alla familjuna saman, mann, konu og børn.

Upp í gjøgnum tíðina og um allan heim siggja vit hetta: at tað einstaka menniskja, felagsskapir og tjóðir hava tað best, tá ið tey hava nakað at arbeiða fyrri, ja vantrivast um tey ikki hava tað. Hetta er grundfest í okkara náttúru. Tí var sagt við óvitan, um hann gekk fyrri einki. Farið so heldur og spæli okkurt.

Vanliga siga vit, at tjóðskaparkenslan spratt aftan á Napoleons kríggi-ni, men hon er nógv eldri enn sum so. Hon er so gomul sum menniskja. Huga bara um Bí-bliuna, er hon ikki sjálv grundin undir henni. Allar ættarbolkarar í Afriku, Ameriku og ikki minst USA við sínum túsdum ánditum.

Eins náttúrligt tað er fyrri ta einstaka menniskja, at tað hugsar um seg sjálvan, er tað, at tað hugsar um sína egnu tjóð. Og eftir førirumni vil gera sítt til, at hon mennist.

At tjóðin sjálv kann ráða fyrri borgum, er sjálvur grundarsteinurin, ið øll verja um.

Steinbjørn B.
Jacobsen
13.10.

Fullveldistos – Ræðumyndir

Politikarar, sum stýra landi okkara í dag, vilja vera við, at andstøðan á Føroya Løg-tíngi hevur sett seg út á síðulínjuna til tess at hyggja at, hvussu leikur teirra ráð-andi er og fer at vera í kom-andi árum. Men stórir partur av Føroya fólk tykist taka undir við andstøðuni ella stórum parti av and-støðuni í politikk teirra. Já, onkur teirra er enn tá so djárvur, at hann ella hon torir koma við einki ella aðr- ar ávaring um leið sama gongunni inni á politiska vøllinum. Tó, teir ráðandi tykjast ikki vera so heilt fegnir um hetta.

Við fadirligum eyðmjúk-leika royna fullveldispolit-ikkarar at sissa øll, ið hava eina aðra hugsan um sam-felagsviðurskiptini. Men hevur tú hoyrt røður teirra, og hevur tú lisið greinir teirra, so er tað eitt orð, ið gongur aftur og aftur, og hetta eina orðið er »ræðumyndir«. Teir siga mót-støðumenn koma fram við ræðumyndum. Tað skulu teir sjálvandi hava loyvi til.

Tað vóru so mong, sum einaferð tóku undir við sjálvstýris- og loysingar-politikk landsins, men sum mistu alt álít á føroyskar politikkarar, tá hesir í áttati-árunum rendu alt samfe-lagið um koll. Ávaringar um at broyta kós tóku

politikarar ikki fyrri fult. Teir vóru so nógv klókari enn danska ráðgevandi nevndin ella allar tær røddir, sum royndu at stæða ørskapin-um.

Eg minnst væl fríatíðirini. Tað vóru ringar tíðir. Eingir pengar millum fólk. Mennir til skips og keypt var uppá kontrabók frá reidara. Skuldi ein keypa eina stíla-bók til skúlarbrúks, varð neyðugt at avreiða egg ella okkurt annað. Eingin stuðul ella lán til fleiri lestur. Fólk fóru at arbeiða, tá tey vóru 14-16 ára gomul. Tey hava gjøgnum 50-60 ella fleiri ár fyllt kommununa- og lands-kassarnar við skattapeningi og avgjöldum. Nú eru tey gomul, útslitin og kunnu fara av verðini hvørja løtu. Men nú ljóða røddir, at sam-felagið hevur ikki ráð til allar hesar sosialu skipanir. Ikki ráð at ajourføra veiting-arnar. Hesi gomlu vórðu annars róst upp til skýggja frammanundan seinasta løgtingsvalinum. Sum tey høvdu verið dúgling. Sum tey høvdu verið røsk. Fólk-pensjónin skuldi hækka við kr. 1.000, um mánaðin og tað beinavegin. Vit løsu hetta í bløðunum. Vit hoyrdu hetta í útvarpinum. Vit sá hetta í sjónvarpinum. Nú valið er av, er næstan tógn um fólkapensi-ónsmálið.

Undir seinna heimsbar-daga vóru fleiri pengar mill-um fólk. Skip sigldu til Ís-lands at keypa fisk og sigldu síðani fiskin til Bretlands at selja.

Loysingarhugurin vaks millum føroyingar undir kríggnum, og fólkkaatkvøða um loysing var sum kunn-ugt í 1946.

Ofta havi eg hugsað um, hvussu vordið hevði verið her á landi, um loysing frá Danmark varð sett í verk í 1946. Tí longu 4-5 ár seinni komu nøkur sera ring ár. Skipaflothin var minkaður nóg undir kríggnum. Ar-beiðsloysi var sera stórt. Fólk í hundrað og túsdun-tali fóru til Íslands at ar-beiða. Ein stórir partur av fiskimønnum fóru sum fleklarar við tyskum og enskum trolarum o.s.fr. Í kjalarfórrinum kom so hitt stóra fiskimannaverk-fallið. Fiskimenn vildu hava eina tryggari úrtøku gjøg-num minstuløn, minnst meg rætt.

Tá kreppan fyrst í níti-árunum kom yvir Føroyar, skyldaðu vit nógvan pening til fleiri lond kring allan knøttin. Nógvar, nógvar milliárdir. Danir komu okk-um til hjálpar við at um-figgja alla okkara útlendsku skuld, minnst meg rætt um-leið 7 milliárdir. Síðani hava vit frá dønnum fingið eina

sera góða afturgjaldsskipan av allari skuldini.

Tað tykist, sum skil nú er komið aftur á búskap okk-ara, og vit kundu havt tað so deiligt.

Men nú hevur fólkid valt nýggjar menn inn á ting. Saman við øðrum hava teir skipað eina samgongu, sum hevur samtykt at seta á stovn føroyskt fullveldi. Teir vilja avtaka heildarveit-ingina (blokkin), sum vit á hvørjum ári fáa úr Dan-mark. Fyri árið 1999 verður blokkurin 944 milliúnir kr. sambært uppskoti til lög-tingsfíggarlóg fyrri hetta ár. Boðað verður frá, at blokk-urin skal avtrappað yvir 15-20 ár. Men politiskt full-veldið skal setast á stovn sum skjótast eftir fólkkaatkvøðu, sum ætlan skal vera kom-andi ár. Eg taki ikki undir við hesum, og eg fari við hesi grein at takka Sam-bandsflokkinum fyrri, at hann í hesum máli hevur bæði beini á jørðini. Og tað skal undra meg stórli-ga, um Sambandsflokkurin ikki um heilt stutta tíð verður nógvan tann størsti flokkur á Føroya lögtingi.

Blokkurin er prístalsvið-gjörður. Seinastu 10 árin er hann vaksn úr 752 milli-ónum 1990 til 944 milliúnir í 1999 ella við sløkum 200 milliúnunum kr. Hetta svarar til umleið 20 milliúnir kr.

vøkstur um árið.

Allar fíggarlógir frá 1990 til 1995 høvdu hall, og reiðuliga stórt hall. Neyð-ugt var at læna pening at gjalda undirskotið við. Men um einin blokkur hevði verið hesi 6 árin, so hevði samlaða hallið fyrri hesi 6 árin verið 4.829 milliúnir krónur stóri. Hetta vil siga, at so skuldu vit lænt slakar 5 milliárdir krónur meira bert fyrri hesi 6 árin.

Tað ljóðar, at landsstýrið ætla at seta nevndir at kanna, kanna og aftur kanna.

Men hartil er at siga, at tað er ógvuliga torført at framrokna ætlaðar lögtings-fíggarlógir longur enn 5 ár fram í tíðina. Óvissan er alt ov stór, og innøkugrundar-lagið ógvuliga viðbrekið.

Samanumtikið kann sig-sast, at fólkid í landi okkara

er sera ótrygt við hesa sam-tykt, sum landsstýrið ætla at seta í verk. Her verður hugsað um at seta á stovn hitt føroyska fullveldið. Vit hoyrdu fyrri stuttum, at Sámál Petur í Grund, fyrrv. landsstýrismaður, sigur, at hann mistók seg, tá hann legði niður Skotlandssig-linga. Hetta er eitt mistak, og hetta mistak kann rætt-ast. Men eg eri stórli-ga bangin fyrri, at um ein meiriluti av føroyingum tekur undir við landsstýr-inum um fullveldi gjøgnum eina fólkkaatkvøðu, so kann hetta ikki rættast aftur. Og røknining fyrri inntøkurnar, sum mugu koma inn í lands-kassan ístaðin fyrri blokkin – hon verður send til hin føroyska skattaborgaran.

Símun Pauli Jacobsen